

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету

ВИПУСК 32

Рівне – 2020

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 32. Рівне: РДГУ, 2020. 266 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан – кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Редакційна рада:

Давидюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Жарна Криштоф – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м. Жешув, Республіка Польща)

Киридон Алла – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Троян Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Фісанов Володимир – доктор історичних наук, професор (м. Чернівці)

Члени редколегії:

Галуха Любов – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Жилюк Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Остріг)

Майзнер Роберт – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м. Ченстохова, Республіка Польща)

Прищепя Богдан – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Соммер Ханна – доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор (м. Жешув, Республіка Польща)

Степанков Валерій – доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Чухліб Тарас – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник (м. Київ)

Швецова-Водка Галина – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 10 від 26 листопада 2020 р.

***Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №15857-4329Р***

ISSN 2519-1942

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Пластова, 31,
Факультет історії, політології та міжнародних відносин РДГУ,
isf_rdg@ukr.net
<http://fipmv.rv.ua/>

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020

3. Vidnianskyi S. Zakarpattia – Pidkarpatska Rus: vid zdobuttia avtonomii do proholoshennia nezaleznoi derzhavy (do 70-richchia Karpatskoi Ukrainy). Ukraina XX stolittia: kultura, ideolohiia, polityka. 2009. Vyp. 15 (1). S. 184-207.

4. Vidnianskyi S. Zakarpattia: vid «zemli bez imeni» do vlasnoi derzhavnosti – Karpatskoi Ukrainy. Ukraina–Ievropa–. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seriia: Istoriiia, mizhnarodni vidnosyny. Vyp. 13. Ternopil: Vydavnytstvo TNPU im. V. Hnatiuka, 2014. S. 111–126.

5. Zlepko D. Ukrainske pytannia u 1938–1939 rokakh i Tretii raikh. Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka. Pratsi Istorychno-filosofskoi sekti. T. CCXXVIII. Lviv, 1994. S. 249–309.

6. Sabadosh T. Rozbudova ukrainskoi derzhavnosti yak meta hromadskopolitychnoi diialnosti Avhustyna Voloshyna [Elektronne naukovе fakhove vydannia]. Rezhym dostupu do resursu: http://pap.in.ua/3-1_2013/1/Sabadosh%20T.I.pdf

УДК 94 (477) "1922/1929"

ФОРМУВАННЯ РЕПРЕСИВНО КАРАЛЬНОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ТОТАЛІТАРНОГО РАДЯНСЬКОГО РЕЖИМУ

Рибачук Олександр, Карпуніна Тетяна

Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

Email: rubachuk2013@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5188-4956>

У статті досліджуються передвоєні роки 1939–1941 рр., адже саме тоді відбулося вторгнення Радянського Союзу на території західної України та включення західних українських земель до складу СРСР і їхня асиміляція з Радянською Україною. Також досліджується формування та діяльність репресивно каральної системи на території західної України, яка повинна була забезпечити встановлення тоталітарного режиму та його життєдіяльність. Досліджуються також методи за допомогою яких встановлювався режим, а саме це були: масові депортації, розстріли, арешти, судові справи, які виносилися трійками, яким не були потрібні письмові справи щоб засуди людину до розстрілу, заслання чи депортації.

Ключові слова: Західна Україна, репресивний орган НКВД, Радянська влада, депортація, трійки.

Alexander Rybachuk. FORMATION OF A REPRESSIVE PUNISHMENT SYSTEM IN THE CONTEXT OF ESTABLISHING A TOTALITARIAN SOVIET REGIME

The article examines the pre-war years 1939–1941, because it was then that the Soviet Union invaded the territory of western Ukraine and the inclusion of western Ukrainian lands in the USSR and their assimilation with Soviet Ukraine. The formation and activity of the repressive punitive system on the territory of western Ukraine, which was supposed to ensure the establishment of a totalitarian regime and its vital activity, is also studied. The methods by which the regime was established are also investigated, namely: mass deportations, executions, arrests, court cases brought by three who did not need written cases to sentence a person to execution, exile or deportation.

Key words: Western Ukraine, repressive body of the NKVD, Soviet power, deportation, troikas.

Постановка проблеми. Справжнім бичем для мешканців «визволених територій» – Західної України і Західної Білорусії – були масові депортації 1939–1941рр. Це питання не випадково не стало предметом наукового дослідження в колишньому СРСР. Факт цей лише згадувався, практично ж довго замовчувався та ретельно приховувався, вважався та й до цього часу деякою мірою вважається «білою плямою». Знайомлячись сьогодні із багатьма відкритими для вивчення архівними документами, можна пробити висновок, що масові арешти, депортації, трудові переміщення, штучні мобілізаційні акції мали зовсім не стихійний характер. Ці репресії були логічним продовженням кривавого терору, розпочатого проти населення радянської України у 30-х роках. Без суду і слідства, і навіть без письмового звинувачення за цей час було вивезено у Сибір, на Північ, Далекий Схід, у Казахстан та інші віддалені райони СРСР майже 10% населення.

Мусимо констатувати, що історія цього регіону теж вивчена ще вкрай недостатньо. Досі не опубліковано комплексного спеціального дослідження з даної проблеми. Позатим у розпорядженні науковців є чимало архівних документів, з яких знято дію грифів «таємно» чи «цілком таємно», опубліковано тематичні археографічні колекції, що об'єктивно відображають воєнно-політичні реалії регіону у середині ХХ ст.

Мета статті полягає у висвітленні на основі архівних і опублікованих матеріалів щодо злочинів НКВД та радянської влади на території західної України.

Виклад основного матеріалу. Друга світова війна стала рубіжним явищем у житті населення Західної України. Кількаразова зміна політичних режимів зрештою завершилася воз'єднанням українських етнічних земель у кордонах Української РСР.

Для аналізу й оцінки масштабів «соціалістичних перетворень», радянзації краю та визначення точки відліку слід стисло охарактеризувати суспільне життя української спільноти в міжвоєнних Польщі та Румунії. Потрапивши у становище національних меншин, українство в обох державах зазнавало політичних, економічних, соціальних, культурних, релігійних утисків.

Разом із тим наявність лояльних форм волевиявлення у вигляді політичних партій та громадських об'єднань створила умови для отримання навичок самоорганізації й самодіяльності [81; 23–27].

Життєдіяльність громадських організацій українців у Польщі та Румунії проходила під знаком боротьби з асиміляційною політикою урядів обох країн, тиском з боку шовіністичних сил, всіляких обмежень та дискримінації. Незважаючи на це, українська меншина використовувала будь-які можливості для відстоювання своїх прав на вільний розвиток. Поряд із легітимними засобами використовувалися методи саботажу, індивідуального терору, взяті на озброєння найбільш радикальною частиною Організації українських націоналістів. Та все ж у своїй переважаючій більшості українці виявили спроможність сприймати демократичні цінності й домагатися справедливого вирішення національного питання мирними, несилдовими засобами. Свідченням цієї здатності до самоорганізації є десятки громадських об'єднань різного профілю й призначення, які давали можливість різним верствам українства відстоювати свої політичні, соціально-економічні, релігійні права й свободи, брати активну участь у суспільному житті. Все це в сукупності з неконструктивною позицією правоконсервативних і націоналістичних кіл Польщі й Румунії сприяло формуванню національної самосвідомості українців, посиленню їхнього прагнення до творення суверенних форм організації національного життя і власної державності [81; 27–37].

Агресія Німеччини проти Польщі поставила українців перед вибором: стати на захист країни, громадянами якої вони були, чи орієнтуватися на державу, з якою пов'язувалися сподівання на вільне самовизначення українства. 2 вересня 1939р. депутати від Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) й Українського національного об'єднання (УНО) декларували під час засідання сейму готовність захищати Польщу. Їх підтримав ряд українських та польських громадських діячів, у результаті чого з'явилася відозва з закликом стати на захист держави. За цих умов гостро постало питання про консолідацію українських сил. А. Мельник у спеціальній відозві відводив роль консолідуючого центру Організації українських націоналістів. Натомість О. Назарук (УНО) вважав, що дану функцію вже виконує Контактний комітет (КК). Ще в кінці серпня 1939 р. КК виробив проект Конституції Українського національного проводу (УНП), що його мав затвердити «конгрес українських громадян». УНП мав стати українським передпарламентом з усіма його функціями, хоча серед пропонуванних до його складу діячів були тільки галичани і зовсім не було представників Православної церкви. Конгрес передбачалося провести 4 вересня, однак подальший розвиток подій зробив його проведення неможливим.

Пішовши на змову з нацистським керівництвом Третього рейху, Сталін заходився «відновлювати історичну справедливість», внаслідок чого Польща перестала існувати як європейська держава. На західних кордонах тисячі українців, громадян Речі Посполитої, зі

зброєю в руках у складі польської армії намагалися втримати навальний наступ вермахту. Та сили були надто нерівними. Червона армія, перейшовши кордон, протягом тижня (17–24 вересня 1939 р.) зайняла найбільші західноукраїнські міста: Ровно, Дубно, Збараж, Тернопіль, Коломию, Луцьк, Станіслав, Львів, Дрогобич, Борислав та інші. «Золотий вересень», як назвали ці події тогочасні романтики від політики, багатьом українцям здавався початком багатообіцяючих і обнадійливих змін, тому не дивно, що червоноармійців вони зустрічали як визволителів, а процедура возз'єднання західної і східної гілок українського народу сприймалася як акт соборності українських земель сталінським режимом.

Віддамо належне радянському ідеологічному апарату, який на довгі десятиріччя зумів закріпити в свідомості переважної більшості українців саме такий стереотип. Як тут не згадати слова О. П. Довженка, що лягли на папір у 1942 р.: «Ах, коли б вистачило мені сили, й часу, написав би я роман про визволення Західної України, про возз'єднання наших народів. І як народ український фактично був тут ні при чім». Доступ до раніше закритих архівних матеріалів дозволяє відтворити тогочасні події в усій їх складності й суперечливості.

У радянській літературі події 1939–1940 рр. глорифікувалися і подавалися винятково в позитивному ключі. Автор далекий від того, щоб змальовувати все в похмурих тонах і тенденційно підбирати факти. Тож спробуємо об'єктивно поглянути на зміни суспільно-політичної ситуації в західноукраїнському регіоні після вступу радянського війська.

У перші дні з падінням Польщі владні функції на місцях, зайнятих Червоною армією, взяли на себе органи самоуправління. За підтримки військових прихильники Радянського Союзу створювали ревкоми, міліцію, робітничі загони, розганяючи польські адміністративні органи. Спершу українське населення в більшості своїй радо вітало прихід радянських військ, проводило збори, мітинги на підтримку вересневої акції. Ці настрої було використано для швидкоплинної радянзації краю.

Возз'єднання супроводжувалося широкомасштабною агітаційно-пропагандистською кампанією, до якої залучалися представники радянської творчої інтелігенції, науковці, відомі далеко за межами СРСР.

Єдиною особливістю, що декорувала офіційне возз'єднання західноукраїнських земель з УРСР, стала організація тимчасових органів влади. Замість ревкомів створено тричленну структуру:

- 1) селянські комітети;
- 2) тимчасові управління міст і повітів;
- 3) воєводські тимчасові управління.

Втім, і за цією ширмою удаваного народовладдя вже стояла Комуністична партія. Саме це громадсько-політичне об'єднання стало визначальним чинником «соціалістичних» перетворень і стрижнем владної піраміди в Західній Україні. Через партійні осередки на місцях Кремль звично

втілював свою політичну волю. 1 жовтня 1939 р. ЦК ВКП(б) ухвалив постанову «Про створення первинних партійних організацій і оголошення прийому в партію в західних областях УРСР», яка накреслювала шляхи створення партійних осередків, районних, міських, обласних комітетів, залучення до лав ВКП(б) «найбільш активних і політично свідомих представників робітничого класу, трудящого селянства й трудової інтелігенції». Посилена увага до питання компартійних кадрів пояснюється тим, що за наявності досить широкої соціальної бази для поширення комуністичної ідеології і практики в регіоні практично не було тих, хто мав навички організаційної роботи.

4 жовтня 1939 р. Політбюро ЦК КП(б)У прийняло рішення «Про затвердження уповноважених з питань організаційно-партійної роботи в областях Західної України». Згідно з цим розпорядженням до Львова прибув Н. Мацко, Станіслава – М. Груленко, Тернополя – Л. Гришук, Ровно – В. Бегма. Маючи досвід партійної роботи в УРСР, уповноважені повинні були прискорити формування партійного апарату і виконання ним усіх вказівок центру. До того часу, як Київ направив з Наддніпрянської України значну кількість партійно-радянської номенклатури, у новостворені партійні комітети, зокрема на технічні посади, широко залучалися місцеві працівники. Та вже через кілька місяців звиклі в усьому бачити «загрозу революції» керівники республіканської партійної організації «протрубили тривогу» і гіпертрофована пильність, підозрілість незабаром принесли перші плоди. 4 березня 1940 р. Політбюро ЦК КП(б)У прийняло рішення, в якому відзначалося, що «до технічної роботи у Ровенському обкомі КП(б)У були допущені неперевірені люди (з місцевих), серед яких кілька чоловік політично сумнівні: бухгалтер О. Янковяк (поляк), брат якого був керівником фашистської організації, опалювач Мая, що вів антирадянську агітацію, технічний секретар відділу агітації і пропаганди Пономарьова, батько якої перебував у Варшаві, а сестра – у Вільно». За вказівкою ЦК всіх трьох було звільнено з роботи. Політбюро зобов'язало «райкоми партії, райвиконкоми, обкоми і облвиконкоми західних областей ретельно перевіряти приймаємих робітників з тим, щоб не допустити проникнення на роботу в партійний і радянський апарат замаскованих решток ворожих радянській владі буржуазно-націоналістичних партій, куркулів і шпигунів іноземних розвідок» [4; ф 1 – Оп. 1, Спр. 598, арк. 12].

27 листопада 1939 р. ЦК КП(б)У затвердив склади бюро обласних партійних комітетів і облвиконкомів західних областей. Всього налічувалося 60 номенклатурних працівників, майже всі – з центральних і східних районів УРСР. Лише в першій половині 1940 р. відбулися вибори керівних партійних органів, а також затвердження секретарів райкомів і міськкомів партії в західноукраїнських областях.

Поряд з кадровими питаннями керівництво партії та уряду готувало акцію, що мала б засвідчити легітимність возз'єднання і юридично його оформити. Щоб не гаяти часу, справу було доручено військовим. На початку жовтня відповідно до постанови Військової ради

Українського фронту (командуючий – командарм 1-го рангу С. Тимошенко) за підписами Хрущова, Борисова й Кожевникова (члени військради) створено «Комітет з організації та проведення виборів до Українських Народних Зборів». 22 жовтня відбулися вибори до Народних Зборів Західної України, а 26 жовтня у Львові розпочалася їх робота. Ретельно підібрані делегати цього форуму затвердили Декларацію про прийняття краю до складу Радянського Союзу як частини Української РСР. Учасники зібрання обрали Повноважну Комісію, яка мала надіслати Верховній Раді СРСР та Верховній Раді УРСР подання з проханням про возз'єднання західноукраїнських земель з Українською РСР. Народні Збори Західної України прийняли Декларацію про націоналізацію банків, великої промисловості, Декларацію про конфіскацію поміщицьких і монастирських земель. 28 жовтня 1939 р. Політбюро ЦК КП(б)У затвердило редакційну колегію НЗЗУ в складі партапаратників ЦК, а також літераторів (зокрема М. Бажана). Редколегія повинна була залучити до редагування матеріалів Народних Зборів «необхідну кількість письменників і журналістів з числа тих товаришів, що приїхали з Москви та Києва».

Для порівняння можемо побачити, що ще простіше було вирішено долю Північної Буковини та Хотинського, Ізмаїльського й Акерманського повітів Бессарабії. 28 червня 1940 р. з'єднання Червоної армії вирушили до Румунії і через два дні окупували її територію. В перший же день на мітингу в Чернівцях було «обрано» делегацію, яка від імені всього населення Північної Буковини дістала повноваження порушити клопотання перед радянським урядом про включення краю до складу УРСР. 2 серпня 1940 р. Верховна Рада Союзу РСР прийняла Закон про створення Молдавської РСР, а зайняті Червоною армією землі стали складовою частиною УРСР. 7 серпня Указом Президії союзної Верховної Ради створено Чернівецьку та Акерманську області УРСР. Після возз'єднання Західної України, Північної Буковини і трьох повітів Бессарабії населення Української РСР зросло на 8,1 млн. і становило 41 млн. осіб. [4; ф 1 – Оп. 1, Спр. 598, арк. 15–17].

Акцію возз'єднання було проведено в такому темпі, що вона практично не дала можливості виявити місцевому населенню здатність до самоорганізації і вибору власних форм суспільного життя. Як і в західноукраїнському регіоні, так і в південно-західному керівництво Радянського Союзу насаджувало партійно-радянську систему. В липні 1940 р. Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило рішення «Про утворення в Бессарабії та північній частині Буковини повітових комітетів КП(б)У і повітових виконавчих комітетів».

На засіданні Політбюро ЦК КП(б)У 20 серпня 1940 р. затверджено склад вищих посадових осіб Чернівецької та Акерманської областей. Першими секретарями обкомів партії стали відповідно І. Грушецький та М. Кузнецов, головами облвиконкомів – О. Коліков та Г. Куликов. 11 жовтня відбулося затвердження штатів обкомів та облвиконкомів новоутворених

областей, а 16 жовтня – перших секретарів райкомів та міськкомів КП(б)У. [4; ф 1 – Оп. 1, Спр. 598, арк. 22].

Процедура возз'єднання супроводжувалася відповідним пропагандистським антуражем. У пресі рясніли захопливі відгуки мешканців західного регіону про радянський лад, його демократичний устрій, про успіхи «першої у світі країни соціалізму» тощо. Відбувалися зрежисовані до деталей зустрічі делегатів Народних Зборів з виборцями і населенням інших областей УРСР.

У грудні 1939 р. з'явилася постанова Раднаркому УРСР «Про асигнування коштів на проведення екскурсії делегації Західної України в областях Української РСР», відповідно до якої за рахунок резервного фонду виділялося додатково 169431 крб. для покриття витрат на поїздки посланців західного регіону.

Восени 1940 р. агітаційну кампанію повторили. 19 жовтня Політбюро ЦК КП(б)У розглянуло питання «Про прийом делегації трудящих західних, Чернівецької і Акерманської областей». Для проведення заходу створено спеціальну урядову комісію, виділено з фондів РНК УРСР 900 тис. крб. на витрати, пов'язані з прийомом делегації.

Організація таких екскурсій обумовлювалася кількома міркуваннями: по-перше, передбачався своєрідний обмін досвідом, у ході якого гості діставали можливість знайомитися з станом соціалістичних перетворень в УРСР у 20–30 рр., і, по-друге, гостинні господарі робили все, аби зняти будь-які сумніви й упередженість делегатів щодо методів сталінського керівництва державою.

Найскладнішим питанням для центру в перші місяці після возз'єднання стала організація діяльності партійних і радянських органів на місцях. 10 грудня 1939 р. Політбюро розглянуло це питання й запропонувало обкомам партії західного регіону в триденний термін подати на затвердження ЦК КП(б)У склад бюро повітових партійних комітетів і бюро міських парткомів обласних центрів, а також відповідних виконкомів рад.

Вже 15 грудня 1939 р. Політбюро ЦК КП(б)У затвердило персональний склад партійно-радянської номенклатури міст і повітів усіх новоутворених областей, яка нараховувала близько 1200 осіб. Та чи то партійний центр не довіряв тим місцевим мешканцям, які прийшли на керівні посади, чи сумнівався у їхній кваліфікації, але вже через 5 днів, розглянувши питання «Про відбір комуністів для посилки на партроботу в західні області України», Політбюро ухвалило рішення: «1. Зобов'язати обкоми КП (б)У до 01.01.1940 року відібрати з числа робітників обкомів партії, начальників політвідділів радгоспів і їх заступників, зав. відділів міськкомів і райкомів КП(б)У і заступників директорів МТС по політчастині 495 чоловік для роботи секретарями райкомів партії в західних областях України; 2. Затвердити таку розверстку по областях»:

Дані про відбір комуністів для посилки на партійну роботу в західні області України

№ пп.	Назви областей	На 1-х секретарів	На 2-х секретарів	На 3-х секретарів	Разом
1.	Київська	15	20	20	55
2.	Харківська	30	35	37	102
3.	Дніпропетровська	20	30	35	85
4.	Сталінська	20	30	35	85
5.	Запорізька	15	10	10	35
6.	Ворошиловградська	10	15	14	39
7.	Одеська	5	10	10	25
8.	Миколаївська	5	10	10	25
9.	Сумська	2	10	10	22
10.	Чернігівська	2	10	10	22

Кадрова проблема стосувалася не лише партійного та радянського апаратів, а й інших державних органів та одержавлених громадських організацій (комсомолу, профспілок тощо). Тоді ж, 20 грудня Політбюро зобов'язало обкоми КП(б)У до 25 січня 1940 р. підібрати з комуністів та комсомольців 700 осіб для наступного року відібрати з числа голів райвиконкомів, секретарів райвиконкомів, завідуючих районних фінвідділів, земвідділів, відділів народної освіти, торговельних відділів, голів райспоживспілок і районних уповноважених Наркомату заготівель 1534 особи для роботи на таких же посадах у Західній Україні.

12 лютого 1940 р. на порядку денному засідання Політбюро ЦК КП(б)У знову стояло питання «Про відбір комуністів і комсомольців для посилки на роботу в західні області України». Обкомам партії було доручено до 1 березня «відібрати з числа комуністів і комсомольців безпосередньо з міст інструкторами, пропагандистами РК КП(б)У, викладачами основ марксизму-ленінізму для вузів, лекторами обкомів КП(б)У, торговельних, фінансових установ і працівників зв'язку для районів – 1215 чоловік». [4; ф 1 – Оп. 2, Спр. 7388, арк. 24].

Масовані кадрові ін'єкції з центральних, східних і південних областей УРСР дозволили протягом порівняно короткого терміну створити апарат управління, що точно відповідав прийнятим в СРСР стандартам. Протоколи засідань Політбюро ЦК КП(б)У цього періоду буквально рясніють кадровими питаннями. Особливо кидається у вічі, що лєвова їх частка торкається партійної номенклатури, а також кадрів НКВС. Воля партії мала пронизувати всі клітини суспільного організму. У центрі, як завжди, покладалися на силові структури, здатні виконувати будь-які, навіть найсумнівніші замовлення партійних лідерів.

Якісний склад новоприбулих до новостворених областей функціонерів загалом був нижчим від середнього рівня партійно-радянської бюрократії іншої частини Української РСР. Причина була банальною: міжнародна і внутрішня ситуації залишалися напруженими, тому відповідальність за доручену ділянку роботи для кожного, хто потрапив до номенклатурної «колоди», посилювалася. Ніхто не хотів відпускати в західні області кваліфікованих спеціалістів, обізнаних зі своєю справою управлінців, оскільки на їхнє місце ще треба було шукати людей. І якщо на вищій щаблі обласної ієрархії кадри добиралися більш-менш прискіпливо, то планка вимог до чиновників повітової (районної) ланки здебільшого вимушено опускалася.

Джерела та література

1. Гват І. Історія північної Лемківщини від вигнання лемків // Лемківщина. Земля – історія – культура. – Т. I. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто: б.м.в., 1988. – С. 241–276.
2. Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали / Сергійчук В. –К.: Дніпро, 1996. –494 с.
3. Сергійчук В. Правда про «золотий вересень» 1939-го. –К.: Українська Видавнича Спілка, 1999. –128 с.
4. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі / Сергійчук В. – Тернопіль: Книжково-журнальне товариство «Тернопіль», 1997. –439 с.
5. Сергійчук В. Поляки на Волині у роки Другої світової війни. Документи з українських архівів і польські публікації. / В. Сергійчук. – К. – Українська видавнича спілка, 2003. – 575 с.
6. Спогади українців про польсько-український конфлікт на Волині // Незалежний культурологічний часопис / Волинь 1943. Боротьба за землю / [упорядник Айненкель А.]– Львів, 2003. – № 28. –С. 145–195.
7. «Совершенно секретно! Только для командования!» Стратегия фашистской Германии в войне против СССР. Документы и материалы. – М.: Наука, 1967. – 752 с.
8. СССР – Германия 1939–1941. Документы и материалы о советско-германских отношениях с сентября 1939 г. по июнь 1941 г. – Vilnius: «Mokslas», 1989. –192 с.
9. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). Фонд 1 – ЦК КП(б)України. Опис 1. Справи: 598, 622, 624, 655, 670; Опис 2. Справи: 7388, 7397.

References

1. Gvat I. History of northern Lemko region from the expulsion of Lemkos // Lemko region. Earth – history – culture. – Т. I. – New York – Paris – Sydney – Toronto: b.m.v., 1988. - P. 241–276.

2. Sergiychuk V. OUN-UPA during the war. New documents and materials / Sergiychuk V. – К. : Dnipro, 1996. –494 p.
3. Sergiychuk V. The truth about the "golden September" of 1939. – К. : Ukrainian Publishing Union, 1999. – 128 p.
4. Sergiychuk V. The tragedy of the Ukrainians of Poland / Sergiychuk V. – Ternopil: Book and Magazine Society "Ternopil", 1997. –439 p.
5. Sergiychuk V. Poles in Volhynia during the Second World War. Documents from Ukrainian archives and Polish publications / V. Sergiychuk. – К. – Ukrainian Publishing Union, 2003. – 575 p.
6. Memoirs of Ukrainians about the Polish-Ukrainian conflict in Volhynia // Independent Cultural Journal / Volyn 1943. Struggle for land / [compiler Ainenkel A.] – Lviv, 2003. – № 28. – P. 145–195.
7. “Top secret! Only for command! ” The strategy of Nazi Germany in the war against the USSR. Documents and materials. –М. : Nauka, 1967. – 752 p.
8. USSR – Germany 1939–1941. Documents and materials on Soviet-German relations from September 1939 to June 1941 – Vilnius: “Mokslas”, 1989. –192 p.
9. Central State Archive of Public Associations of Ukraine (TSDAGO of Ukraine). Fund 1 – the Central Committee of the CP (b) of Ukraine. Description 1. Cases: 598, 622, 624, 655, 670; Description 2. Cases: 7388, 7397.

УДК 94 (477) «1939/1941»

УКРАЇНА В ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Сова Володимир

Рівненський державний гуманітарний університет

Україна, 33027, м. Рівне, вул. Пластова 34

e-mail: packardbell2398@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0387-1971>

В статті на основі широкої джерельної бази та верифікації праць сучасних дослідників проаналізовано місце українського питання в геополітичних планах гітлерівської Німеччини. Визначено ставлення вищого керівництва Третього Рейху до української проблематики. Обґрунтовано, що питання українських земель активно використовувалось німецькою дипломатією в своїх економічних та загарбницьких цілях.

Ключові слова: геополітика, Третій Рейх, українські землі, нацистська ідеологія, дипломатія.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Олеся Онищук

МІЖКОНФЕСІЙНИЙ ДІАЛОГ МІЖ ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ
ТА ПРОТЕСТАНТСЬКИМИ РЕЛІГІЙНИМИ ТЕЧІЯМ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
(КІНЦЯ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ.) 3

Артем Харченко

КОЛЕКТИВНИЙ ПОРТРЕТ СТУДЕНТСТВА ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В
ПЕРШІЙ ПОЛОВИНИ XIX СТ. 9

Ольга Колесник, Руслан Пальчевський

ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО ТОВАРИСТВА «СОКІЛ» 15

Вікторія Зиль

МЕЦЕНАТСТВО В КИСВІ НА РУБЕЖІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ. 25

Василь Рожко

УКРАЇНСЬКІ ВОЯКИ ЕМІГРАНТИ В СКЛАДІ АНЗАК В РОКИ ПЕРШОЇ
СВІТОВОЇ ВІЙНИ 30

Ольга Токар

КАРПАТСЬКА УКРАЇНА – СИМВОЛ ГЕРОЇЗМУ УКРАЇНЦІВ У БОРОТЬБИ
ЗА ВЛАСНУ ДЕРЖАВНІСТЬ 35

Олександр Рибачук, Тетяна Карпукіна

ФОРМУВАННЯ РЕПРЕСИВНО КАРАЛЬНОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ
ВСТАНОВЛЕННЯ ТОТАЛІТАРНОГО РАДЯНСЬКОГО РЕЖИМУ 42

Володимир Сова

УКРАЇНА В ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ НАПЕРЕДОДНІ
ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 51

Юлія Горбова

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ КРИМУ: ПЕРЕСЕЛЕНСЬКІ АКЦІЇ ТА ЇХ НАСЛІДКИ
(1944–2019 РР.) 61

Тарас Надашкевич, Тетяна Карпукіна

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА НІМЕЦЬКОЇ ВЛАДИ В
РЕЙХСКОМІСАРИАТІ «УКРАЇНА» 68

Влад Твердинюк

РОЗСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПОЛЬЩІ В УРСР, ЯК ПЕРЕДДЕНЬ ОПЕРАЦІЇ «ВІСЛА» 77

Оксана Кундеус

ГІБРИДНА ВІЙНА РФ ПРОТИ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ІНСТРУМЕНТИ 88

Інна Вівчар

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ 99

Олег Санжаревський, Тарас Жовтенко

ВІЙСЬКОВЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ І РЕГІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА
У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: ВІД МИРОТВОРЧОГО БАТАЛЬЙОНУ
ДО УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКОЇ БРИГАДИ 108

<i>Юрій Ліннік</i> У ПОШУКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ	117
---	-----

РОЗДІЛ 2. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

<i>Андрій Богданович</i> СПРОБА ПОБУДУВАТИ «МІСТО СОНЦЯ» В ПАРАГВАЇ	124
--	-----

<i>Інна Вівчар</i> ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ НІККОЛО МАКІАВЕЛЛІ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІСТЬ	130
---	-----

<i>Валентин Константинов</i> ЦЕЦОРСКАЯ БИТВА 1620 ГОДА И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ПОЛЬСКО-ТУРЕЦКИЕ ОТНОШЕНИЯ	134
---	-----

<i>Ольга Сєєрова, Олена Золотун</i> ОСОБЛИВОСТІ БОРОТЬБИ ІЗ КОРУПЦІЄЮ В РОСІЇ В ДРУГІЙ ЧВЕРТІ ХІХ СТОЛІТТЯ	146
---	-----

<i>Николай Щавлинский</i> ИЗ ИСТОРИИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ БЕЛОРУССКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ И УКРАИНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ (1918 Г.).	159
--	-----

<i>Оксана Лепеш</i> КОНТРАБАНДА КАК ВИД СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВЕТСКО-ПОЛЬСКОГО ПРИГРАНИЧНОГО НАСЕЛЕНИЯ В 1920-Х ГГ.	165
---	-----

<i>Ліна Харипончук, Роман Михальчук</i> КОНЦЕНТРАЦІЙНІ ТАБОРИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РЕПРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ	173
---	-----

<i>Руслан Постоловський</i> ГЕНЕЗА Й ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ІДЕЙ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	186
--	-----

<i>Аліна Таргонська, Інна Мартинчук</i> ІДЕОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА ГОЛЛІЗМУ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРАНЦІЇ	195
--	-----

<i>Інна Вівчар</i> РОЛЬ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОТОКОЛУ В ІСТОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	204
---	-----

<i>Оксана Кундеус, Алла Іванюк</i> ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ	207
--	-----

<i>Ірина Андрощук</i> СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СИСТЕМА МЕДІА-ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ РОБОТИ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ	211
---	-----

<i>Інна Вівчар</i> АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ МЕТОДІВ СТИСНЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ	222
--	-----

РОЗДІЛ 3. ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Микола Переходько

ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК СІЧОВОГО РУХУ НА ТЕРИТОРІЇ ГАЛИЧИНИ Й
БУКОВИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 226

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ

Тарас Пасічник

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА СУТНІСТЬ ЯВИЩА ГЕНОЦИДУ 233

Анатолій Лясковець

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВИЩА НАСЕЛЕННЯ НА ВОЛИНІ В ПЕРІОД
НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ 242

РОЗДІЛ 5. РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Руслана Давидюк

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
МІЖВОЄННОЇ ГАЛИЧИНИ 254

ISSN 2519-1942

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

ВИПУСК 32

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Лариса Федорук**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 26.11.2020 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman».

Наклад 300. Ум. друк. арк. 17,17.

Віддруковано засобами різнографічного друку

ПП Самборський І.О.

вул. Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33028

ISSN 2519-1942

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 32. – Рівне, 2020. – 266 с.

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020